

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Orientace ve světě práce

Anotace

V textu se čtenáři dozvědí informace týkající se hlavních oblastí světa práce, naučí se orientovat v informacích o povolání. Dále se zde objevují informace o ukazatelích trhu práce, jejich významu a o hlavních trendech trhu práce. Text je ukončen výkladem o integrovaném systému typových pozic.

Obsah

Anotace	2
Obsah	2
Hlavní oblasti světa práce	3
A. Oblasti výhradně vysokoškolsky vzdělaných odborníků	4
B. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s vysokoškolským, ale i středoškolským vzděláním.	4
Technici, ...	4
Úředníci, ...	4
Učitelé,.....	4
C. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s VŠ i SŠ vzděláním i s vyučením.....	5
Zdravotníci,.....	5
Zemědělci, ...	5
D. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s vyučením	5
Řemeslníci,.....	5
Obsluha strojů a zařízení	5
Pracovníci ve službách, ...	5
Ukazatele trhu práce, jejich význam, hlavní trendy trhu práce.....	7
Národní soustava povolání	10
Informační zdroje	13

Hlavní oblasti světa práce

Svět práce je nesmírně složitý a neustále se vyvíjí. Je tudíž nemožné, aby poradce znal všechna povolání. Měl by však mít určitou základní orientaci. Měl by vědět, jaké jsou hlavní oblasti uplatnění, podle jakých kritérií je možné povolání členit, jakými charakteristickými znaky se vyznačují. Jen pak bude schopen poskytnout orientaci klientovi a vyhledávat profesní informace, které klient potřebuje.

Jedním z nejvýznamnějších znaků povolání, podle něhož lze povolání členit, je požadovaný stupeň vzdělání. Existují sice povolání, u kterých stupeň vzdělání není úplně jednoznačný, většinou je ale vazba mezi povoláním a stupněm vzdělání určitým způsobem daná.

Úkol:

Pokuste se ke každému z následujících povolání písmeny VL, M, VŠ stanovit předpokládaný požadovaný stupeň vzdělání (VL – vyučení, M – maturita, VŠ – vysoká škola)

kuchař	
advokát	
sekretářka	
architekt	
žurnalista	
zkušební technik	
finanční analytik	
pracovník bankovní přepážky	
kadeřník	
účetní	

Řešení:

kuchař	VL
advokát	VŠ
sekretářka	M
architekt	VŠ
žurnalista	VŠ

zkušební technik	M
finanční analytik	VŠ
pracovník bankovní přepážky	M
kadeřník	VL
účetní	M

Rozlišení na uvedené tři stupně vzdělání je samozřejmě velmi zjednodušené. Jako dobrovolnou úlohu je možné pokusit se tyto tři stupně u jednotlivých povolání nahradit písmeny kategorií dosaženého vzdělání KKO V (Klasifikace kmenových oborů vzdělání): <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/klasifikace-oboru>

Z hlediska dosaženého vzdělání je možné, opět velmi zjednodušeně, rozdělit povolání následujícím způsobem:

A. Oblasti výhradně vysokoškolsky vzdělaných odborníků

Jedná se o právníky, historiky, filozofy, matematiky, fyziky, přírodovědce atd.

B. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s vysokoškolským, ale i středoškolským vzděláním.

Lze je rozdělit přibližně takto:

Technici,

kteří se mohou uplatnit jako inženýři (VŠ) nebo jako střední technici (SŠ). Zatímco inženýři pracují obvykle jako manažéři nebo jako vysoce fundovaní specialisté, jsou střední technici zpravidla jejich podřízení (v konstrukčních, vývojových, technologických, plánovacích apod. pracovištích). Technici jsou zaměstnání v řadě odvětví (strojírenství, elektrotechnika, chemie, textil a oděvnictví, dřevařství, stavebnictví, doprava, spoje).

Úředníci,

kteří se mohou uplatnit jako vyšší úředníci (VŠ), zpravidla ve státních službách (ministerstva, okresní úřady apod.) nebo jako nižší úředníci (SŠ) (bankovní, poštovní, pojišťovací úředníci, účetní, sekretářky).

Učitelé,

kteří se mohou uplatnit ve sféře vzdělání na základních, středních či vysokých školách (VŠ) nebo ve sféře výchovy v mateřských školách, domovech mládeže, školních družinách (převážně SŠ).

C. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s VŠ i SŠ vzděláním i s vyučením

Zdravotníci,

kteří se mohou uplatnit jako lékaři, veterinární lékaři, lékárníci (VŠ) nebo jako střední zdravotnický personál (zdravotní sestry, veterinární asistenti, hygieničtí asistenti, protetici, zdravotní, zubní či farmaceutičtí laboranti) nebo jako pomocný zdravotnický personál (VL) (ošetřovatelé).

Zemědělci,

kteří se mohou uplatnit jako inženýři (VŠ) zpravidla ve větších zemědělských podnicích, družstvech (zootechnici, agronomové) nebo jako střední personál (SŠ) opět ve větších zemědělských podnicích (s uplatňováním v těchto zemědělských podnicích a družstvech však jsou velké potíže). SŠ vzdělání by ale měli mít i soukromí zemědělství podnikatelé. Nejvíce pracovníků v zemědělství je vyučeno (pracovníci rostlinné i živočišné výroby, traktoristé, kombajnéri atd.).

D. Oblasti, v nichž se uplatňují povolání s vyučením

Řemeslníci,

kteří se uplatňují ve strojírenství (např. zámečnick, seřizovač, montér, automechanik, letecký mechanik, karosář, nástrojař, klempíř, hodinář) v elektrotechnice (elektrikář, elektromechanik, mechanik měření a regulace, mechanik - elektronik), v oděvnictví a obuvnictví (krejčí, švadlena, kloboučník, obuvník), ve stavebnictví (zedník, pokrývač, tesař, malíř, instalatér), ve dřevařství (truhlář, kartáčník, rámař, bednář, čalouník), v potravinářství (řezník, pekař, cukrář) i v dalších oborech lidské práce (keramik, lakýrník, kovotepec, sklář).

Obsluha strojů a zařízení

zahrnuje povolání "strojních dělníků", jejichž práce na rozdíl od již zmíněných řemeslníků (kteří stroje a zařízení při své práci také využívají) prakticky výhradně sestává z obsluhy výrobních strojů, zařízení, automatických linek i celých automatizovaných pracovišť a provozů. Jedná se např. o soustružníka, frézaře, hutníka, provozního chemika, celulozaře, tkalce, ale i o obsluhu pojezdných strojů a zařízení - tj. např. o jeřábníka, bagristu apod.).

Pracovníci ve službách,

kteří se uplatňují v "pultové" obsluze (prodavačka, knihkupec), ve veřejném stravování (kuchař, číšník), v osobních službách (kadeřnice, kosmetička, masér), v provádění prací pro zajišťování služeb (např. laboratorní práce ve fotografii, čištění prádla) i v domácnosti (hospodyně).

Povolání bývají členěna do různých klasifikací, které mívají několikastupňové hierarchie. Celosvětově nejrozšířenější je **klasifikace ISCO 88** (Internationale Standard Classification of Occupations), kterou zpracovala a používá Mezinárodní organizace práce (ILO): <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco88/>

Klasifikace dělí povolání do **9 základních skupin**, jejichž třídícím kritériem je určitá kombinace charakteru pracovní činnosti, úrovně vzdělání a profesního zaměření:

1. **Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci** (ministři, ředitelé, náměstci, vyšší vedoucí pracovníci);

2. **vědečtí a odborní duševní pracovníci** (vědci, výzkumní pracovníci, projektanti, konstruktéři, architekti, programátoři, poradci, právníci, lékaři, učitelé, umělci apod.);
3. **techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech** (technici a odborní pracovníci ve strojírenství, elektrotechnice, stavebnictví, chemii, textilu a oděvnictví, dřevařství, polygrafii, potravinářství, dopravě, ve zdravotnictví (ne lékaři, ale sestry, laboranti apod.), ve výchově a vzdělávání (ne učitelé s vysokou školou, ale vychovatelé, učitelky v mateřské škole apod.), u policie, v sociálním zabezpečení apod.);
4. **nižší administrativní pracovníci** (nižší úředníci, tajemníci, sekretářky apod.);
5. **kvalifikovaní pracovníci ve službách a obchodě** (prodavači, kadeřníci, kosmetičky, průvodci, astrologové apod.);
6. **kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a příbuzných oborech** - kromě obsluhy strojů a zařízení (farmáři, chovatelé dobytka dalších hospodářských zvířat, zahradníci, rybáři apod.);
7. **řemeslníci a kvalifikovaní dělníci** - kromě obsluhy strojů a zařízení (zedníci, pokrývači, malíři, instalatéři, truhláři, kováři, nástrojaři, zámečníci, svářeči, mechanici, opraváři, seřizovači, keramici, skláři, obuvníci, krejčí, tiskaři, pekaři, řezníci, cukráři, umělečtí řemeslníci apod.);
8. **obsluha strojů a zařízení** (dělníci obsluhují stroje, zařízení i automatické linky v nejrůznějších průmyslových provozech, např. soustružníci, frézaři, provozní chemici, gumaři, plastikáři, zpracovatelé papíru, šičky apod.; také sem patří např. řidiči, jeřábníci, bagristé, lodní posádky apod.);
9. **pomocní a nekvalifikovaní pracovníci** (kopáči, uklízečky, hlídači, vrátní, šatnáři, vyhazovači, pomocní nekvalifikovaní dělníci v průmyslových i obchodních provozech, na stavbách, v zemědělství apod.);
0. **příslušníci armády.**

Tyto skupiny se dále dělí do podskupin, ty do dalších podskupin atd. až k jednotlivým povoláním.

V ČR byla klasifikace ISCO 88 mírně upravena do **klasifikace KZAM** (http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/kzam_systematicka_cast), jejímž garantem je Český statistický úřad. Jak ISCO, tak KZAM slouží především statistickým účelům (např. údaje o nezaměstnanosti) a zprostředkování zaměstnání. Obecně lze říci, že většina zemí používá v poradenství své národní klasifikace a nikoliv klasifikace mezinárodní.

Úkol:

Na webových stránkách Českého statistického úřadu jsou k dispozici důležité celorepublikové klasifikace - na adrese <http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace>. Je zde např. klasifikace KKOV a také klasifikace KZAM. Najděte zde povolání „mistr strojírenské výroby“.

Řešení:

Po otevření příslušné webové stránky vyhledejme heslo „KZAM - systematická část“. Zde vidíme hlavní skupiny KZAM. Vybereme si podskupinu „31 Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech“. Zde si najdeme strojírenské techniky a v jejich seznamu najdeme i mistra strojírenské výroby. Úlohu využijeme k prohlédnutí celé klasifikace.

Ukazatele trhu práce, jejich význam, hlavní trendy trhu práce

Na každém trhu vystupuje strana nabídky a strana poptávky. Na trhu práce je to stejné. Na straně nabídky stojí pracovník - uchazeč nebo zájemce o zaměstnání - který nabízí svou kvalifikaci (tj. své vzdělání, své znalosti a dovednosti, svou dosavadní praxi) a na straně poptávky stojí zaměstnavatel, který hledá pracovníka na určité pracovní místo. Vývoj trhu práce, tedy to, jaká povolání, jaké obory a jaké pracovní činnosti jsou zaměstnavateli žádané, je různými institucemi sledován a vyhodnocován. Výsledkem jsou různé ukazatele, které o stavu trhu práce vypovídají. Tyto ukazatele slouží různým účelům, a jen některé z nich mají vypovídací hodnotu z hlediska kariérového rozhodování.

Absolutní počty:

- počty nezaměstnaných uchazečů o práci,
- počty volných pracovních míst.

Relativní poměry:

- poměr počtu nezaměstnaných uchazečů k počtu volných pracovních míst,
- míra nezaměstnanosti - poměr počtu nezaměstnaných k celkovému počtu pracovních sil.

Z hlediska kariérového rozhodování je vždy třeba uvažovat relativní počty, které vypovídají o šancích z pohledu jednotlivce, nikoliv absolutní počty, které jsou relevantní spíše z hlediska finančního a jiného plánování.

Tyto ukazatele mohou být vztaženy k různým oblastem populace. Tyto oblasti bývají členěné podle **různých hledisek**:

Podle vzdělání:

- podle stupně dosaženého vzdělání,
- podle úrovně ISCED,
- podle skupiny oborů.

Podle profesního uplatnění:

- podle hospodářských sektorů (primární, sekundární, terciární),
- podle odvětví (např. průmysl, zemědělství, školství, zdravotnictví),
- podle některé profesní klasifikace např. ISCO, národní klasifikace; většinou jen hrubé členění podle nejvyšší úrovně klasifikační hierarchie).

Podle územního členění:

- podle států, krajů, či jinak strukturovaných regionů.

Podle různých populačních identifikátorů:

- pohlaví,
- věk,

- národnost.

Mnohem obtížnější než sledování stavu a dosavadního vývoje trhu práce je odhadování jeho dalšího vývoje. To, že určité obory či profese jsou v současnosti žádané, ještě neznamená, že budou žádané i za pět let. Budoucí vývoj totiž závisí na mnoha faktorech (vývoj ekonomiky, vývoj vědy a techniky, zahraniční investice, příliv imigrantů apod.) z nichž většina se jen těžko dopředu odhaduje. Na regionální úrovni pak může poměry na trhu práce zcela převrátit např. krach jedné velké továrny. Proto je třeba k ukazatelům trhu práce přistupovat vždy s určitou rezervou, informovat o nich klienty, ale nedávat na jejich základě žádná striktní doporučení, spíš je jen brát v úvahu.

Za poměrně dlouhodobé lze považovat určité obecné **celosvětové trendy trhu práce**:

- nahrazování množství lidí kvalitou,
- zvyšující se potřeba přizpůsobivosti na měnící se práci a z toho plynoucí potřeba schopnosti a chuti k celoživotnímu vzdělávání,
- stále vyšší stupeň automatizace ve všech oblastech práce,
- pokles podílu rutinních stereotypních činností a naopak nárůst podílů řešení různých problémových situací,
- postupné propojování činností, uplatňování komplexního přístupu k řízení, zejména díky narůstající komplexnosti informačních systémů,
- nárůst podílu mezilidské komunikace v pracovních činnostech,
- nárůst významu i podílu cizojazyčné komunikace,
- nárůst významu i podílu týmové práce,
- nárůst významu i podílu práce s informacemi a s tím související využívání výpočetní techniky,
- nárůst podílu řídicích, obchodních, plánovacích a kontrolních činností na úkor činností výrobních,
- uplatňování moderních vědeckých metod v řízení (logistika, matematické metody),
- nárůst významu ekologické stránky výroby.

Úkol:

Mezi relevantní údaje o trhu práce z hlediska kariérového rozhodování nepatří:

- a) Míra nezaměstnanosti v jednotlivých povoláních nebo profesních skupinách.
- b) Celkové počty nezaměstnaných v jednotlivých povoláních nebo profesních skupinách.
- c) Poměr počtů nezaměstnaných a počtů volných míst v jednotlivých povoláních nebo profesních skupinách.

Správná odpověď je b)

Úkol:

Informace udává, že pro absolventy skupiny oborů textil a oděvnictví je v daném kraji míra nezaměstnanosti 20%. Znamená to, že:

- a) Mezi všemi nezaměstnanými daného kraje je 20% absolventů oborů zaměřených na textil a oděvnictví.
- b) Na každých 100 volných pracovních míst v oblasti textilu a oděvnictví připadá v daném kraji v průměru 20 nezaměstnaných.
- c) Z každého 100 absolventů oborů zaměřených na textil a oděvnictví je v daném kraji v průměru 20 nezaměstnaných.

Správná odpověď je c)

Národní soustava povolání

V ČR byla vytvořena nová národní soustava povolání, jejímž garantem je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Soustava je vytvářena ve spolupráci s desítkami odborníků z mnoha profesních oblastí i centrálních institucí. Nachází na adrese www.nsp.cz.

Národní soustava povolání (NSP) vzniká jako soustavně rozvíjený a na internetu všem dostupný katalog, který odráží reálnou situaci na národním trhu práce. Obsahuje především popis podrobných požadavků na vykonavatele práce ve formě obecných a odborných kompetencí. Základním zdrojem pro zpracování těchto informací je práce Sektorových rad, které tvoří zkušení odborníci jednotlivých oblastí trhu práce (zaměstnavatelé, profesní organizace, svazy, cechy aj.).

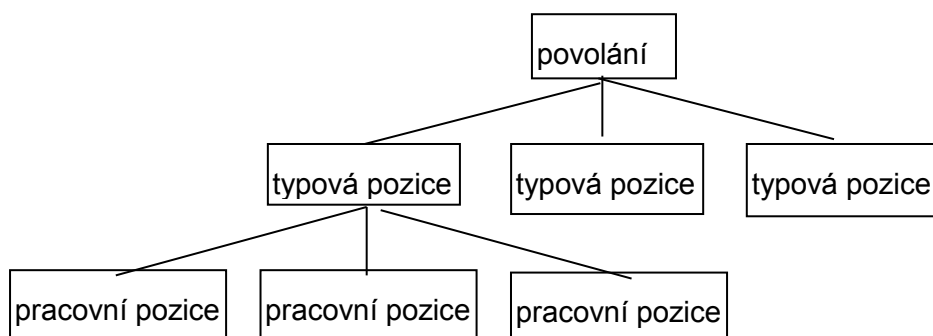
NSP lze považovat za nejkompexnější a nejpodrobnější informační systém o povoláních. Pojem typová pozice byl zaveden jako klíčový prvek profesní hierarchie, která má v pojetí NSP následující strukturu:

Pracovní pozice – nejkonkrétnější úroveň – je chápána jako seskupení pracovních činností, které jsou v rámci organizační struktury konkrétní organizace vymezeny pro jednotlivce (např. zámečnick ve výrobně čerpadel, zámečnick v obrobně, zámečnick-opravář v montážní hale apod.).

Typová pozice – zobecnění pracovních pozic, které mají většinu pracovních činností stejných (např. zobecněním výše uvedených pracovních pozic vznikne typová pozice provozní zámečnick, vedle něho bude existovat strojní zámečnick, stavební zámečnick, důlní zámečnick apod.).

Povolání – zobecnění typových pozic, které vyžadují ucelený soubor znalostí dovedností a zkušeností (k čemu je člověk povolán) – tedy určitou kvalifikaci, nejčastěji určitý obor vzdělání (např. zobecněním výše uvedených typových pozic vzniká povolání zámečnick).

Schematicky to vypadá následovně:

Úkol:

Otevřete NSP a najděte vyhledáváním v profesních skupinách povolání „pracovník pohostinství a hotelového provozu“ a typovou pozici „recepční“.

Postup řešení je následující:

Vstoupíte do profesní skupiny „Obchod a cestovní ruch“ a v ní do podskupiny „Pohostinství, gastronomie a cestovní ruch“. Zde je seznam povolání a typových pozic. Některá povolání jsou

dále členěná na typové pozice, některá už se dále nečlení a jsou tedy sama typovými pozicemi. Zde najdeme hledané povolání „pracovník pohostinství a hotelového provozu“, které se dále člení do dvou typových pozic. Jedna z nich je pozice „recepční“.

Úkol:

Otevřete NSP a najděte zadáním textu ve vyhledávači vlevo nahoře povolání „architekt“. Podívejte se, do kterých typových pozic se toto povolání člení.

Postup řešení je následující:

Do vyhledávače můžeme zadat slovo „architekt“; stačí také pouze „archit“ (po zadání „arch“ se objeví i např. „archeolog“, po zadání „archi“ archivář). Objeví se nám povolání „architekt a urbanista“, a typové pozice „architekt“, „interiérový architekt“, „zahradní a krajinný architekt“ nebo „architekt filmu“. Nemusejí to však být všechny typové pozice u povolání architekt, ale jen ty, které obsahují textový řetězec „architekt“. Proto si klikneme na povolání architekt, tím vstoupíme do jeho „karty“, a zde uvidíme o něm další informace, mj. seznam typových pozic. A z něho vidíme, že navíc tu jsou ještě typové pozice „scénárista výstav“ a „urbanista“.

Při vstupu do karty povolání „architekt a urbanista“ jsme viděli, že jsou zde o tomto povolání různé informace. Totéž bychom zjistili po vstoupení do karet typových pozic. Struktura informací v Národní soustavě povolání je následující:

- obecná charakteristika
- kvalifikační úroveň
- pracovní činnosti
- pracovní podmínky
- požadavky na vykonavatele, které se člení na:
  - kvalifikační požadavky
    - školní vzdělání
      - optimální (optimální obor vzdělání)
      - také vhodné (další vhodné obory)
      - ještě přípustné (mantinely přípustného školního vzdělání, např. skupina oborů, stupeň vzdělání apod.)
    - další profesní vzdělání
      - povinné (dané ze zákona, případně včetně povinné praxe)
      - doplňkové (k odstranění vzdělávacího deficitu v návaznosti na absolvované školní vzdělání)
  - měkké kompetence
  - obecné dovednosti
  - odborné znalosti
  - odborné dovednosti

- zdravotní požadavky (zřejmě ve formě kontraindikací)
- příp. jiné požadavky

Úkol:

Zkopírujte z NSP do svého textového dokumentu následující informace o povolání „kadeřník“ (nečlení se již na další typové pozice): pracovní činnosti, kvalifikační požadavky, zdravotní požadavky.

Informační zdroje

www.istp.cz

www.nsp.cz

www.gwo.cz

<http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace>

www.job-tip.cz

www.nuv.cz